

BROJ 3 - VELJAČA 1980.

MUZEJSKI VJESNIK

GLASILO MUZEJSKOG DRUŠTVA
SJEVEROZAPADNE HRVATSKE

MUZEJSKI VJESNIK

GLASILO MUZEJSKOG DRUŠTVA SJEVEROZAPADNE
HRVATSKE

(Bjelovar, Čakovec, Čazma, Grabrovnica, Kalinovac, Koprivnica, Križevci, Kutina, Trakošćan, Varaždin, Varaždinske Toplice i Virje)

UREDNIŠTVO

Dragutin Feletar (glavni i odgovorni urednik), Miroslav Klem,
Branko Šimek, Marijan Špoljar i Željko Tomičić

MUZEJSKI VJESNIK izlazi povremeno, a najmanje jednom godišnje. Rukopise ne honoriramo i ne vraćamo. Rukopisi se šalju na adresu: Muzej grada Koprivnice, 43300 Koprivnica, Trg dr. Leandera Brozovića 1. Časopis solidarno financiraju muzeji sjeverozapadne Hrvatske

GRAFIČKA OPREMA

Dragutin Feletar

NAKLADNIK

Muzej grada Koprivnice

ZA NAKLADNIKA

Franjo Horvatić

TISAK

RO »Podravka — Usluge«, OOUR Koprivnička tiskara, 1980.

BROJ 3 — VELJAČA 1980.

KAZALO

1. Dragutin Feletar: Kakva mreža muzeja i zbirki? 1
2. Stjepan Hajduk: Krešimir Filić — borac za istinsku demokratizaciju muzealne djelatnosti 2
3. Tomislav Đurić: Stanje nekih kulturno-povijesnih spomenika u sjeverozapadnoj Hrvatskoj 8
4. Marijan Špoljar: Problemi valorizacije 17
5. Vladimir Kalšan: Prilog raspravama o agrarnim odnosima u Međimurju u vrijeme obitelji Žrinskih 18
6. Martin Matašin: Zavičajni muzej Virje 22
7. Mato Dominiković: Petar Levar: Muzejska zbirka u Kalinovcu 25
8. Luka Hrvatić: O važnosti muzejske zbirke u Kalinovcu 29
9. Mihajlo Bradić: Kako smo stvorili zavičajni muzej u Čazmi 31
10. Zorko Marković: Bilješke o rekognosciranju arheoloških terena oko Koprivnice i Đurđevca 1979. godine 35
11. Željko Demo: Arheološka istraživanja u Kunovec Bregu kod Koprivnice 39
12. Zoran Homen: Lasinjski naseobinski elementi i novi nalazi iz Beketinca 42
13. Dubravka Balen-Letunić: Istraživanje tumula u Goričanu kod Čakovca 1979. godine 49
14. Zorko Marković: Posjet dr. Nadora Kalicza i problem arheološke suradnje kod nas 51
15. Ivan Mirnik: Skupni nalaz srebrnika XVIII. i IX. stoljeća iz Čakovca 53
16. Marina Šimek: Arheologija varaždinskog kraja — bibliografija 59
17. Ljubica Ramuščak: Najnovija istraživanja lončarskog obrta na području Međimurja 69
18. Libuše Kašpar: Najnovija ispitivanja licitarskog obrta u Varaždinu i bližoj okolici 73
19. Josip Fluksi: Preslice — podravska etnografska specifičnost 82
20. Libuše Kašpar: XVI. savjetovanje i XII. skupština etnoloških društava Jugoslavije 88
21. Branimir Šimek: Fotografski materijal u muzeju 89
22. Dragutin Feletar: Izdanja Podravskog zbornika 92
23. Dragutin Feletar: Skupština Muzejskog društva 93

ona se ne može izraditi brzo i na prečac, već mora biti stručna i seriozna. Nadalje, u toku izrade neophodno je ponzultirati niz stručnjaka, društvenih radnika, ustanova i društveno-političkih organizacija. Na kraju, valja dati takve prijedloge koji će biti podloga za široku društvenu raspravu, jer bez angažiranja svih zainteresiranih neće biti rezultata u praksi.

Zaista začuđuje činjenica što pitanju formiranja adekvatne mreže muzeja i muzejskih zbirk i već dosad nije posvećena potrebna pozornost. A upravo muzealci su dužni da pokrenu raspravu o tome. Jer, ne možemo od nekog drugog očekivati da rješava naša vitalna pitanja, ako se prije svega mi sami ne angažiramo na njihovu rješavanju.

Stjepan HAJDUK, Muzej Varaždinskih Toplica

**KREŠIMIR FILIĆ — BORAC ZA ISTINSKU
DEMOKRATIZACIJU MUZEALNE DJELATNOSTI**

**(Reminiscencije uz Filićevu ulogu u stvaranju i razvijanju
Muzeja Varaždinskih Toplica)**

Sumirajući plodnu i višestranu 55-godišnju djelatnost prof. Krešimira Filića, ostajemo zapanjeni pitajući se da li je moguće da je sve to uradio jedan čovjek! Objašnjenje može biti samo ovo da su se u ovom djelatniku na vrlo sretan način sjedinile nadarenost, energija i ljubav, zahvaljujući čemu je već kao profesor — početnik postao animator i kreator kulturnog i javnog života Varaždina i sjeverozapadne Hrvatske.

Životno djelo Krešimira Filića je najdragocjeniji poklon gradu u kojem je živio je Gradski muzej Varaždin, danas nesumnjivo jedan od naših najbogatijih muzeja primijenjene umjetnosti a po ocjeni prof. dr. Anutne Bauera jedna od najuspjelijih muzeoloških kreacija u zemlji. O djelatnosti Filića — muzealca rečeno je do sada podosta. Međutim, jedna komponenta njegove muzealne djelatnosti ipak je premašila isticana. Filić je neosporno bio jedan od pionira novog shvaćanja muzealne djelatnosti u našoj zemlji: shvaćanja da muzeji ne bi smjeli biti samo privilegije velikih centara u kojima kao začahureni znanstveni kabineti koriste tek uskom krugu »posvećenih«, nego da se širom zemlje, gdje god je to moguće i potrebno, osnuju muzeji koji bi uz funkcije sabiranja i čuvanja baštine prošlosti te znanstvenu ulogu, imali i zadaću da kulturna dobra prezentiraju širim slojevima naroda. Zato neka ovaj skroman napis bude makar poticaj da se o tome kaže malo više.

Prvi Filićev muzealni korak bilo je organiziranje kulturnohistorijske izložbe grada Varaždina 1923. god. i s time vezano osnivanje muzealnog društva, koje je imalo cilj da spašava bogatu baštinu prošlosti u Varaždinu i varaždinskoj regiji i da najvredniji varaždinski objekt —

Prof. Krešimir Filić

Stari grad — privede najsvrsishodnijoj namjeni. O tome je Filić obavijestio našu kulturnu javnost još iste godine u uglednom časopisu »Narodna starina« (br. 4) napisom »Varaždinski muzej«. Ovaj Filićev napis nije samo dragocjena informacija o rađanju varaždinskog Muzeja, nego i daleko više: to je pledoaje za široku demokratizaciju muzealne djelatnosti, za približavanje kulturnih vrednota širim kruškovima »konzumenata«; to je i apel i »recept« za spašavanje spomenika

kulture diljem naše zemlje i njihovu prezentaciju u izvornim sredinama; to je revolucionarni poklic protiv elitizma, začahurenosti i monopola, protiv kolonijalnom odnosu metropole prema tzv. »provinciji«.

»Oazio sam, da su Zagrepčani nešto ljubomorni ili se boje... Naglasujem, da mi ne čemo i ne kanimo nikomu konkurrirati, a najmanje Zagrebu... nego nastojimo spašavati lokalne i općenite vrijednosti i tako popuniti nastojanje zagrebačkog Hrvatskog Narodnog muzeja. I u tom pravcu treba poći putem decentralizacije, dati i manjim gradovima prilike, da se kulturno što više afirmiraju... da ti lokalni muzeji budu odgojna žarišta cijelog našeg društva, a napose naše mlađeži«. Tako je Filić u spomenutom napisu objelodanio svoj muzealni manifest, jedan zreo i za tadašnje naše kulturne prilike radikalnim programom, kojemu je ostao vjeran čitavog života. Put muzealca Filića trasi ran je, dakle, već na početku njegove muzealne djelatnosti.

Međutim, morale su proći pune 22 godine, a da bi se poslije Oslobođenja Filićeve ideje počeple efikasno utjelovljivati na području sjeverozapadne Hrvatske. Tek tada je, zahvaljujući tekovinama socijalističke revolucije, Filićev moto iz 1923. — »Sve se može, kad se hoće!« — dobio stvarne društvene i ekonomске uvjete. U teškim poslijeratnim godinama, godinama neimaštine i samoodrivanja ali i divnog revolucionarnog poleta, organi nove narodne vlasti činili su sve moguće da potpomognu nastojanja entuzijasta koji su isli Filićevim stopama. Za svega nekoliko godina niklo je šest muzeja (Bjelovar, Čakovec, Koprivnica, Krapina, Križevci, Trakošćan) a privatna zbirka Kupališnog lječilišta u Varaždinskim Toplicama prerasla je u Muzej Varaždijskih Toplica. Nepotrebno je posebno isticati da je Filić bio spiritus agens ovih pregnuća za širokom demokratizacijom kulturnih dobara te zaštitom i prezentacijom kulturno-historijskog blaga. Stoga je kao iskusni i afirmirani muzealac nesebično pružao svu moguću pomoć nadarenim entuzijastima u nastojanju da ovi prerastu u muzealce i konzervatore, u nastojanju da (često) stihjski nastala kolekcija postane muzej.

Pogledajmo detaljnije ovu dimenziju Filićeve djelatnosti na primjeru razvoja Muzeja Varaždinskih Toplica. Na prostoru današnjih Var. Toplica izdašni izvori termalne vode uvjetovali su neprekinituti kontinuitet obitavanja i liječenja ljudi kroz sve kulturne epohe počevši od paleolita. Svoj zlatni vijek Var. Toplice su pod imenom AQUAE IASAE proživjele u prva četiri stoljeća naše ere, kada su bile značajan zdravstveno-rekreativni te obredni i kulturni centar jugozapadne Panonije. Od XII st. ovo mjesto je sjedište velikog crkvenog feuda a prodorom kapitalističkih odnosa od konca XVIII st. pretvara se u ugledno i dobro posjećeno kupališno lječilište. Brojni vrijedni spomenici — svjedoci bogate prošlosti Var. Toplica — bili su, na žalost, kroz duge periode izloženi propadanju i otuđivanju sve dok se od god. 1924. nije za njih počeo zanimati topički ljekarnik mr. ph. Josip Čabrian. Kao rezultat nastojanja ovog entuzijaste Var. Toplice su 1937. u okviru Kupališnog lječilišta dobile vrijednu i zanimljivu muzejsku zbirku koja se sastojala od antičkog materijala (reljefi, votivne are, natpisne ploče, nešto sitnijih predmeta), materijala o geologiji termalnog vrela te o razvoju kupališta i mjesta. Ova zbirka postala je 1943. žrtvom vandalizma okupatorskih slugu pri čemu je nepovratno izgubljen veći

dio statističkih pokazatelja o razvoju kupališta i dio rimske sitne predmeta, dok su same prostorije zbirke (u prizemlju Konstantinovog doma) bile demolirane.

Poslije Oslobođenja mr. Čabrian nije, zbog vrlo teških prilika u kojima se Kupališno lječilište našlo, uspio urediti prijašnje prostorije zbirke niti dobiti nove. Međutim, god. 1947. zaslugom Filića stvari su krenule na bolje. Tako u pismu od 13. VIII 1947. Filić poručuje Čabriju: »Mi Vam s naše strane najljepše zahvaljujemo za Vašu brigu i skrb oko čuvanja historijskih iskopina i kulturno-historijskih predmeta u Var. Toplicama, moleći Vas ujedno, da i nadalje posvetite najveću pažnju novim nalazima, čuvanju starih objekata itd. Sa naše strane imat ćete u svaku dobu svu moralnu potporu«. Od toga vremena Gradski muzej Varaždin svesrdno potpomaže Čabriju literaturom i bibliografskim podacima o Var. Toplicama te pružanjem drugih stručnih usluga. Dana 19. X 1947. u izvještaju ZEM. SAB. CENTRУ u Zagrebu o stanju kulturno-historijskih spomenika u varaždinskoj okolici i Filić odaje priznanje nastojanjima Čabriana i zalaže se za to da toplički spomenici ostanu u Toplicama radi čega bi trebalo urediti muzej, a također vizionarski predviđa bogate rezultate eventualnih arheoloških istraživanja: »Mr. ph. Josip Čabrian uspio je sakupiti i svu literaturu napisanu o Varaždinskim Toplicama, što je hvalevrijedno, a kako pokazuje veliku ljubav za domaću kulturnu povijest, bilo bi u redu, da ga se podupre, kako bi se rimske starine dolično smjestile u kupališnoj upravnoj zgradici, jer one su tamo zapravo kod kuće. Takav lokalni mali rimski muzej — dobro uređen — dao bi i Toplicama naročitu draž i značaj. Dalnjim radom došlo bi se na ovom bogatom tlu do velikih rimske nalaza, samo bi zato trebalo zainteresirati naše mlađe arheologe«.

Već u veljači 1948. Filić čini korak dalje: preko KNO Varaždin i Ministarstva prosvjete NRH traži da Kupališno lječilište ustipi za toplički muzej prostorije u topličkom Starom gradu »jer dosadašnji način smještaja tih lijepih i vrijednih kulturnih spomenika nije nimalo svrshodan i ne služi nikome«. Budući da je dotada toplička muzejska zbirka imala privatni karakter a ni sam mr. Čabrian nije imao nikakve službene »akreditivе«, Filić u okviru svojih mogućnosti čini prvi korak s ciljem da Čabrianovim »privatnim« nastojanjima dade javni biljeg: u ime Gradskog muzeja Varaždin postavlja Čabriju počasnim povjerenikom za Var. Toplice. Ovo imenovanje je, što je u to vrijeme bilo jako važno, potvrđeno od GNO Varaždin i KNO Varaždin. Tako je zahvaljujući prof. Filiću mr. Čabrian službeno promoviran za muzealca.

Za kratko vrijeme Mjesni NO Var. Toplice dodijelio je za Muzej dvije prostorije u zapadnom prizemnom traktu Starog grada pa je 26. X 1948. u Var. Toplice došao Filić sa Antonom Brlićem, tadašnjim preparatorom Gradskog muzeja Varaždin, da Čabriju pomogne kod rješenja muzejskog postava. Tom prilikom odlučeno je da se rušenjem zida (koji je i onako iz novijeg vremena) od spomenute dvije prostorije iapravi jedna, u kojoj bi se izložio bogat i atraktivni arheološki materijal među kojim se najviše ističu dragocjeni reljefi nimfeja. Pripomemo uzgred da je Filićeva postava topličke arheologije uglavnom sačuvana do danas, jer to diktiraju prostorni uvjeti i imobilnost velikih kamenih predmeta.

U prosincu 1948. zaslugom Filića u Var. Toplice je vraćen jedan spomenik prvorazredne vrijednosti — velika lijepa mramorna ploča iz I st. n.e. koja spominje »NYMPHAS SALVTARES« a dao ju je podići beneficijar M. RVTILIVS LVPVS, legatus avgusti kod XIII podvostručene legije. Ovu ploču je još 1880., poslije njenog slučajnog nalaženja u blizini monumentalnog kompleksa antičkih termi, kupila grafica Erdödy i dala uzidati u svoj dvorac (danas bolnica) u Novom Marofu. God. 1946. Filić je ploču dao prenijeti u Varaždin i, dosljedan svojem mišljenju da spomenik najviše govori tamo gdje je primarno služio, vratio ovu dragocjenost njegovom ishodištu.

Dakle, prof. Filić je zdušno nastojao da se topičke starine sačuvaju i topički Muzej što više obogati. Tako dana 2. III 1949. upozorava mr. Čabriana da topički medičar Veronek (više generacija te obitelji bavilo se ovim zanatom) posjeduje dva lijepa licitarska kalupa koji vjerojatno potječu s razmeđe XVIII i XIX st. Ova Filiceva informacija i poticaj (»predlažemo, da ova kalupa nastojite dobiti za Vaš muzej«) urođili su bogatim plodom: topički Muzej je ubrzo dobio izuzetno vrijednu zbirku licitarskih kalupa.

Zbog objektivnih razloga (financiranje, zakašnjenja kod adaptacije prostorije, teškoća sa radnom snagom i transportom), radovi na uređenju Muzeja, koje je Filić planirao za konac 1948., obavljeni su u svibnju 1949. Filić je došao iz Varaždina sa ekipom klesarskog majstora Paskutinija i tada su iz bivše prostorije muzejske zbirke u novu prostoriju preseljeni reljefi nimfeja te još četiri spomenika koja su bila uzidana u zgradu Konstantinovog doma: tri votivne are i reljef sa nimfama. Tijekom 1949. god. Filić još nekoliko puta dolazi u Var. Toplice. Budući da su finansijska sredstva koja je za uređenje topičkog Muzeja obećao KNO Varaždin sporo pritjecala, obavještava 22. VIII 1949. Čabriana da će »potrebne stvari dotele kreditirati naše (tj. varaždinsko—op. S.H.) muzealno društvo«. Tako se, zahvaljujući pregnućima dvaju velikih djelatnika — iskusnog muzealca prof. Filića i gorljivog amatera mr. Čabriana — Muzej Varaždinskih Toplica konačno formirao kao javna institucija.

Kroz dva desetljeća od ovog skromnog starta, Muzej Varaždinskih Toplica i njegov voditelj mr. Čabrian uspjeli su se afirmirati i u ozbiljnim znanstvenim krugovima i u široj javnosti. Izložbene prostorije Muzeja proširene su na čitav zapadni trakt Starog grada, uređene su radne i skladišne prostorije u Ulici nad zidom 2, postavljena etnografska zbirka u originalnoj drvenoj seoskoj kući. Arheološka istraživanja vratila su ponovo na svjetlo dana monumentalne ostatke antičkog kupališta i svetišta te obogatila Muzej obiljem vrijednog materijala. Uz to, mr. Čabrian je Muzeju poklonio svoju bogatu kulturno-historijsku zbirku. Tako se Muzej Varaždinskih Toplica razvio u kompleksni muzej kojemu specifičnost daju jedinstvena balneološka zbirka te izuzetno vrijedna arheološka zbirka. Istovremeno se Čabrian od amatera razvio u uvaženog muzealca, arheologa i historičara.

Ali, 20. VII 1969. pogada Muzej težak udarac: umro je mr. ph. Josip Čabrian. Slijedećeg je dana impozantna žalobna povorka, u kojoj je uz brojne Čabrianove prijatelje i suradnike bio i prof. Filić, ispratila velikog djelatnika do posljednjeg počivališta. Filić je tim povodom

napisao lijep memorijalni napis (»Hrvatsko zagorje«, br. 4-6/1969.) u kojem između ostalog kaže: »Žalosno je odjeknula vijest da je iz redova malobrojnih pregalaca na muzejskom polju otišao na vječni počinak Mr. Ph. Josip Čabrić, koji je cijeli život posvetio društvenoj zajednici, ne mareći gotovo ništa za sebe i svoje osobne interese... Pokojni magister Čabrić udario je temelje velikom djelu, koje će mu ovjekovjećiti ime i uspomenu, a nadajmo se da će naći savjesnog nasljednika koji će znati i htjeti nastaviti kulturno-historijski rad dragoga »Fanteka«.

Smrću mr. Čabriana Muzej Varaždinskih Toplica dospio je u vrlo tešku situaciju, jer je čak i njegovo daljnje postojanje stavljeno pod upitnik. Naime, do tada je siromašna općina (do 1963. Var. Toplice, poslije Novi Marof) davala vrlo skromna sredstva i Muzej se uglavnom održavao i razvijao zato što je Čabrić kao ljekarnik (kasnije umirovljenik) radio volonterski te svojim osobnim zalaganjem uspijevao dobivati pomoć topličke Bolnice za reumatske bolesti i rehabilitaciju (prijašnjeg Kupališnog lječilišta), Arheološkog muzeja Zagreb, Gradskog muzeja Varaždin i drugih, a trošio je čak i svoja vlastita sredstva. Uprošteno rečeno: Muzej je bio Čabrić!

Trebalо je, dakle, ponovo povesti akciju za društveno priznavanje opravdanosti i potrebe postojanja topličkog Muzeja (pripomenimo da je nemali broj ljudi još uvijek gledao na ovaj Muzej kao na Čabrijanu privatnu stvar!), izboriti se za adekvatno financiranje i postavljanjem profesionalnog stručnog voditelja riješiti osnovno kadrovsko pitanje. Žato je Savjet Muzeja Varaždinskih Toplica na čelu sa agilnom prof. Boženom Filipan zatražio pomoć prof. Krešimira Filića. Filić se u to vrijeme kao umirovljenik u visokoj životnoj dobi (78 god.) intenzivno bavio sintetiziranjem rezultata svojeg znanstvenog rada, ali je ipak bez dvoumljenja prihvatio ponudu da bude stručni savjetnik Muzeja Varaždinskih Toplica, dok se ne riješe egzistencijalna pitanja Muzeja. Na temelju Filićeva elaborata o problemima i perspektivama Muzeja Varaždinskih Toplica, Muzejski savjet Hrvatske dao je 19. III 1970. punu podršku topličkom Muzeju. Najzad, početkom 1972. ostvareni su osnovni kadrovski i finansijski uvjeti za normalno djelovanje Muzeja Varaždinskih Toplica.

I u posljednjim danima svojeg života prof. Krešimir Filić bio je voljan da Muzeju Varaždinskih Toplica pruži svoju stručnu i kolegjalnu pomoć. Tako još dana 20. XII 1972. piše sadašnjem voditelju topličkog Muzeja: »Rado ћu Vam pomoći..., ali to može biti istom kada ozdravim. Bit ћu Vam slobodan javiti dan i sat našega sastanka u mojoj varaždinskom domu«. Međutim, samo jedanaest dana iza toga, neumorni je djelatnik zauvijek sklopio oči... Muzej Varaždinskih Toplica nastojao mu se, uz ostalo, odužiti memorijalnim napisom u »Školskim novinama« (br. 4 od 16. I 1973.), a željeli bismo da i ovaj skroman napis posluži istoj svrsi.